УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини
вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua тел. (044) 298-70-33

___.___. 20___№_____

На № _____ від __.__. 20__

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ
про визнання таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) положення частини другої статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX

1. Відповідно до статей 101, 147, частини другої статті 150 Конституції України, пункту 1 статті 7, статті 50, пункту 1 частини першої, частини другої, частини третьої статті 51, частини першої статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII звертаюся з клопотанням визнати неконституційним положення частини другої статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX (далі – Закон № 3460-IX).

Частина друга статті 8 Закону № 3460-IX передбачає:

«Визначити розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду, на рівні 1600 гривень.».

Вказане положення, на моє переконання, не відповідає частині першій статті 8, статті 16, частині третій статті 22, частині четвертій статті 41, частині першій статті 50, статті 56, частині четвертій статті 62, частині другій статті 95 Конституції України.

При підготовці проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» (реєстр. № 10000 від 15 вересня 2023 року) Кабінет Міністрів України надав таке коротке обґрунтування запровадження нового виду мінімальної заробітної плати: «Визначення розміру мінімальної заробітної плати, яка застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат, дозволить зменшити обсяг видатків на виконання рішень суду щодо перерахунку пенсій».

Надаючи висновок до згаданого законопроєкту, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України зазначило, що «встановлення проєктом різних розмірів мінімальних заробітних плат, що застосовуються як певні величини щодо встановлення розмірів оплати праці за виконану

Конституційний Суд України
05/321 від 06.09.2024
08:34

працівником місячну (годинну) норму праці, є некоректним, а також не узгоджується із Законом України «Про оплату праці», який не передбачає наявності різних рівнів мінімальних заробітних плат. Крім того, застосування зменшеного розміру мінімальної заробітної плати в окремих випадках призведе до порушення статті 43 Конституції України, якою гарантується, що кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. До того ж, конструкція – «для обчислення виплат» – не відповідає принципу правової визначеності, оскільки невідомо, які саме виплати підпадають під дію цієї норми, що в цілому, на наш погляд, призведе до різного тлумачення вказаної ініціативи та неоднозначності при її правозастосуванні.».

Після прийняття Закону № 3460-IX до мене, як до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), почали надходити звернення громадян України, у тому числі колективні звернення депутатів місцевих рад, з приводу необхідності внесення конституційного подання щодо визнання неконституційним положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX, яким визначено розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду на рівні 1600 гривень.

Під час підготовки конституційного подання на підставі звернень, що надійшли до Секретаріату Уповноваженого з порушеного питання, отримано науково-експертні висновки від наукової спільноти Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, у яких провідні фахівці у галузі фінансового та трудового права одностайно висловили сумніви щодо відповідності Конституції України припису «визначити розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду, на рівні 1600 гривень», що міститься у частині другій статті 8 Закону № 3460-XI.

З метою з'ясування легітимної мети впровадження положення частини другої статті 8 Закону № 3460-XI та визначення кола виплат, на які ці положення розповсюджуються, мною, як Уповноваженим, та Секретаріатом Уповноваженого надіслано запити до Міністерства соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики).

У своїх відповідях Мінсоцполітики надає коментар щодо застосування мінімальної заробітної плати як розрахункової величини для обчислення виплат за рішенням суду на рівні 1600 гривень тільки в аспекті застосування статті 39 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII (далі – Закон № 796-XII) та констатує, що система соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС передбачає підвищений рівень соціального захисту для осіб, які були ліквідаторами або постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Підтримка надається через низку компенсацій, пільг при виході

на пенсію та підвищених розмірів пенсійної виплати. Окресливши законодавчі зміни, що були неодноразово внесені до статті 39 Закону № 796-XII з метою урегулювання соціальних доплат громадянам, що проживають на території радіоактивного забруднення, Мінсоцполітики вказує, що застосування мінімальної заробітної плати не має використовуватись для визначення інших виплат, відмінних від оплати праці і визначення розміру пенсій (але не додаткових доплат).

Мінсоцполітики констатує, що Конституційний Суд України у Рішенні від 17 липня 2018 № 6-р/2018 визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційними), серед іншого, підпункт 7 пункту 4 розділу І Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року 76-VIII (далі – Закон № 76-VIII). Цим підпунктом було виключено статті 31, 37, 39 та 45 Закону № 796-XII. Мінсоцполітики акцентує увагу на тому, що на момент виключення статті 39 із Закону № 796-XII вона передбачала доплату лише тим громадянам, які працюють у зоні радіаційного забруднення.

Мінсоцполітики, аналізуючи Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 № 6-р/2018, зазначає, що визнання підпункту 7 пункту 4 розділу І Закону № 76-VIII неконституційним **могло відновити лише ту норму, яка була скасована Законом № 76-VIII.** Після ухвалення даного Рішення Конституційним Судом України, Верховна Рада України не здійснювала додаткових дій, спрямованих на відновлення статті 39 Закону № 796-XII, оскільки ще Законом України «Про внесення зміни до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» № 987 від 04 лютого 2016 року дане питання вже було врегульовано. Стаття 39 Закону № 796-XII була відновлена у редакції: «Громадянам, які працюють у зоні відчуження, встановлюється доплата у порядку і розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України». Мінсоцполітики вважає, що Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 № 6-р/2018 по суті вже було виконано на момент його ухвалення.

Мінсоцполітики, трактуючи Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 № 6-р/2018 та положення статті 39 Закону № 796-XII, вважає, що станом на сьогодні законодавство чітко визначає, що право на доплату мають лише громадяни, які працюють у зоні відчуження, а також суб'єкта, який визначає розмір такої доплати, яким є Кабінет Міністрів України.

Відповідно Пенсійний фонд України не має правових підстав для призначення такої додаткової грошової доплати для нових пенсіонерів. Мінсоцполітики виснувало, що «пенсіонерам, яким вона була призначена раніше, вона має виплачуватись у розмірі, визначеному у 2011 році» (із листа Мінсоцполітики від 11.03.2024).

Водночас, непрацюючі пенсіонери, що проживають у зоні радіоактивного забруднення, активно звертаються до суду для встановлення чи перегляду розмірів додаткової грошової виплати, посилаючись на Рішення

Конституційного Суду України від 17 липня 2018 № 6-р/2018. А суди виносять рішення щодо необхідності виплати таким непрацюючим пенсіонерам доплати до пенсії за проживання в зоні радіаційного забруднення і при цьому визначають розмір таких виплат кратно до мінімальної заробітної плати, встановленої на відповідний рік, або кратно до прожитковому мінімуму доходів громадян, встановленого на відповідний рік.

Мінсоцполітики поінформувало, що положеннями частини другої статті 8 Закону № 3460-XI поняття мінімальної заробітної плати приведено у відповідність до європейської практики та міжнародних норм, зокрема, в частині заборони застосовувати мінімальну заробітну плату як розрахункову величину для інших цілей, ніж для здійснення оплати праці.

Разом із тим, Мінсоцполітики в якості аргументу на підтвердження своєї позиції щодо необхідності встановлення сталої розрахункової величини під час виконання судових рішень зазначило, що це потрібно для вирішення ситуації, коли суди, розглядаючи справи з питань, пов'язаних з виплатами непрацюючим пенсіонерам доплати до пенсії за проживання в зоні радіаційного забруднення, посилаючись на Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, виносять рішення щодо визначення розмірів таких виплат у кратності до мінімальної заробітної плати, встановленої на відповідний рік.

Мінсоцполітики вважає, що суди, ухвалюючи рішення про визначення розміру доплати до пенсії за проживання на територіях радіоактивного забруднення у розрахунку від однієї до трьох мінімальних заробітних плат, встановленого законом про Державний бюджет на відповідний рік, **ігнорують як чинну редакцію статті 39 Закону № 796-XII, так і положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06 грудня 2016 року № 1774-VIII (далі – Закон № 1774-VIII),** які не передбачають застосування мінімальної заробітної плати.

У листі Мінсоцполітики зазначено, що такі судові рішення суттєво звужують можливості Уряду для підвищення рівня соціального захисту саме тих осіб, які найбільше постраждали від аварії на ЧАЕС – передусім ліквідаторів, і потерпілих, які внаслідок аварії отримали інвалідність, що порушує принципи справедливості, адекватності, легітимності очікувань щодо належної шани, посилює відчуття несправедливості серед ліквідаторів.

Одним із основних принципів, який застосовується Урядом і Мінсоцполітики для реалізації конституційного права на соціальний захист є принцип збалансованості та пропорційності, який передбачає, зокрема принцип соціальної справедливості, та принцип забезпеченості зобов'язань держави з її фінансовими можливостями.

Мінсоцполітики, обґрунтовуючи свою позицію, вказує, що з метою пошуку справедливого балансу суспільних інтересів, зокрема збалансування інтересів осіб, які є ліквідаторами та потерпілими від аварії на ЧАЕС, та осіб, на користь яких виносяться судові рішення щодо призначення чи перерахунку доплати до пенсії у розмірі від однієї до трьох мінімальних заробітних плат, частина друга

статті 8 Закону № 3460-IX передбачає розрахунковий показник в 1600 гривень, що відповідає прожитковому мінімуму для працездатних осіб, встановленому **на дату розмежування показника мінімальної заробітної плати, яка застосовується при розрахунках оплати праці, та виплат, не пов'язаних із заробітною платою (на 01 січня 2017 року), що відповідає прожитковому мінімуму для працездатних осіб у розмірі 1600 гривень.** Головним пріоритетом Уряду залишається забезпечення своєчасного та у повному обсязі фінансування соціальних виплат, призначених тим категоріям громадян, для яких вони є основним джерелом доходів.

Стосовно переліку виплат (крім підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення), відносно яких за прийнятими на користь громадян судовими рішеннями буде застосовуватись положення Закону № 3460-IX, Мінсоцполітики зазначає, що, відповідно до чинного законодавства доплати до пенсій, які розраховуються від розміру мінімальної заробітної плати, **відсутні.**

Вбачаю, що Рішенням Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 відновлено право непрацюючих пенсіонерів, що проживають на території радіоактивного забруднення, на отримання підвищення до пенсії у розмірі від одного до трьох мінімальних заробітних плат, що передбачене статтею 39 Закону № 796-XII. Однак набуття чинності Законом № 1774-VIII, яким передбачено, що мінімальна заробітна плата не застосовується як розрахункова величина для визначення посадових окладів та заробітної плати працівників та інших виплат, крім розрахунку щорічного обсягу фінансування статутної діяльності політичних партій (пункт 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII), створила правову колізію між вказаним положенням та статтею 39 Закону № 796-XII щодо визначення розрахункової величини для визначення розміру підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, що проживають у зоні радіоактивного забруднення.

При цьому пунктом 9 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII передбачено, що до приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Законом № 1774-VIII зміни такого змісту в статтю 39 Закону № 796-XII (в редакції, яка діяла до 01.01.2015) внесені не були, оскільки цю статтю в зазначеній редакції на дату прийняття Закону № 1774-VIII було виключено Законом № 76-VIII, що було визнано неконституційним Рішенням Конституційного Суду України від 17.07.2018 № 6-р/2018.

Велика Палата Верховного Суду з цього приводу визначила, що наразі існує виключна правова проблема стосовно того, чи може прирівнюватись підвищення (доплата) до пенсії вказаним непрацюючим пенсіонерам до інших виплат, на які не застосовується мінімальна заробітна плата як розрахункова величина, відповідно до пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону

№ 1774-VIII (ухвала Великої Палати Верховного Суду від 15 лютого 2024 року у справі № 240/19227/21).

Розв'язуючи вказану виключну правову проблему, Велика Палата Верховного Суду встановила, що з урахуванням дії темпоральних правил (принцип дії закону в часі) у разі колізії нормативних актів одного рівня юридичної ієрархії (суперечність один одному двох або більше чинних нормативних актів, прийнятих стосовно одного й того самого питання) застосовується акт, виданий пізніше, як у разі, коли про скасування попереднього акта (його приписів) прямо зазначено в новому нормативному акті, так і у разі, коли таких застережень немає. Відтак з набранням чинності Законом № 1774-VIII мінімальна заробітна плата **не застосовується як розрахункова величина,** зокрема, для обрахунку підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, право на яке у таких осіб виникло на підставі статті 39 Закону № 796-XII (у редакції, що діяла до 01.01.2015). Закон № 1774-VIII прийнятий у часі пізніше від Закону № 796-XII, а тому **повинна застосовуватися визначена ним розрахункова величина – прожитковий мінімум для працездатних осіб** (пункти 6.31, 6.32 постанови Великої Палати Верховного Суду від 04 квітня 2024 року у справі № 240/19227/21).

Таким чином, судова практика змушена була сформувати правову позицію, яка покликана вирішити проблему обчислення доплат непрацюючим пенсіонерам, що проживають у зоні радіаційного забруднення, застосовуючи розширювальне тлумачення закону та принципи дії закону у часі.

Однак при цьому оцінка конституційності (неконституційності) частини другої статті 8 Закону № 3460-IX не втрачає своєї актуальності.

Вважаю, що частина друга статті 8 Закону № 3460-IX, а саме положення такого змісту: «Визначити розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду, на рівні 1600 гривень.» є такою, що не відповідає нормам Конституції України (є неконституційною), ураховуючи наведене нижче правове обґрунтування.

2. Виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків (частина друга статті 95 Конституції України).

Конституційний Суд України неодноразово розглядав справи щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів про Державний бюджет України чи їх окремих положень та звертав увагу, що оскільки предмет закону про Державний бюджет України чітко визначений у Конституції України, то цей закон не може скасовувати чи змінювати обсяг прав і обов'язків, пільг, компенсацій і гарантій, передбачений іншими законами України (абзац 8 пункту

4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007).

Відповідно до пункту 8 частини першої статті 40 Бюджетного кодексу України, законом про Державний бюджет України визначається, **виключно** «розмір мінімальної заробітної плати на відповідний бюджетний період», однак не її види, що випливає з того, що предмет закону про Державний бюджет України на відповідний рік є вузьким і окреслений передусім статтею 40 Бюджетного кодексу України, також іншими його положеннями, зокрема, статтями 4, 13–15, 16–17, 22, 23, 29, 30, 67, 69^1, 97, 103^2, 103^3, 103^6, 108, 117 Бюджетного кодексу України.

У пункті 5.4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 зазначено, що Конституція України у статті 92 визначила сфери, зокрема бюджетну, які мають врегульовуватися виключно законом. Закон про Держбюджет є основним фінансовим документом держави. Через своє спеціальне призначення цей закон не повинен регулювати відносини в інших сферах суспільного життя.

Конституція України не надає закону про Держбюджет вищої юридичної сили стосовно інших законів. Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Держбюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина. У разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони.

Щодо предмету регулювання закону про Державний бюджет Конституційний Суд України у Рішенні від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007 встановив, що вимоги щодо змісту закону про Державний бюджет України містяться в частині другій статті 95 Конституції України, положення якої конкретизовано на той час було у статті 38 Бюджетного кодексу України 2001 року, і відповідно визнано, що перелік правовідносин, які регулюються законом про Державний бюджет України, **є вичерпним**. Також у зазначеному Рішенні Конституційного Суду України в абзацах четвертому, п'ятому, шостому пункту 4 мотивувальної частини зазначено, що закон про Державний бюджет України як правовий акт чітко зумовлений поняттям бюджету як плану формування та використання фінансових ресурсів, має особливий предмет регулювання, відмінний від інших законів України – він стосується **виключно встановлення доходів та видатків** держави на загальносуспільні потреби, тому цим законом **не можуть вноситися зміни, зупинятися дія чинних законів України, а також встановлюватися інше (додаткове) правове регулювання відносин, що є предметом інших законів України.** Визнавши вказаним рішенням окремі положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» такими, що не відповідають Конституції України, Конституційний Суд України звернув увагу Верховної Ради України, Президента України,

Кабінету Міністрів України на необхідність додержання положень статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституції України, статей 4, 27, частини другої статті 38 Бюджетного кодексу України при підготовці, прийнятті та введенні в дію закону про Державний бюджет України (пункти 1, 4 резолютивної частини). На сьогодні, у зв'язку зі змінами в бюджетному законодавстві, вони відповідно повинні дотримуватися статті 40 та ряду інших статей Бюджетного кодексу України від 08 липня 2010 року, які деталізують предмет регулювання закону України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Правова категорія «мінімальна заробітна плата» та пов'язані з нею правовідносини є предметом регулювання Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (далі – Закон № 108/95-ВР). Згідно з частиною першою статті 3 цього Закону «Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці».

Також в частині другій статті 3 Закону № 108/95-ВР закріплено, що «мінімальна заробітна плата встановлюється одночасно в місячному та погодинному розмірах», тобто встановлено види мінімальної заробітної плати, що підлягають затвердженню. Крім цього, у частині другій статті 9 Закону № 108/95-ВР закріплено, що «мінімальна заробітна плата встановлюється у розмірі не нижчому від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб».

Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників, за будь-якою системою оплати праці.

Зазначені вище положення Закону №108/95-ВР щодо визначення мінімальної заробітної плати та її розміру відповідають положенням Конвенції Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються, яка проголошує, що фактори, які потрібно враховувати під час визначення рівня мінімальної заробітної плати, уключають, наскільки це можливо й прийнятно стосовно національної практики та умов: а) потреби працівників та їхніх сімей з урахуванням загального рівня заробітної в країні, прожиткового мінімуму, допомоги із соціального забезпечення та порівняного життєвого рівня інших соціальних груп; б) економічні фактори, у тому числі необхідні умови економічного розвитку, рівень продуктивності й бажаність досягнення та підтримання високого рівня зайнятості.

Таким чином, при підготовці Урядом проєкту Закону про Державний бюджет України на відповідний рік та його затвердженні Верховною Радою України при визначенні розміру мінімальної заробітної плати має бути дотримано положення спеціального законодавства, а саме Закону №108/95-ВР, в якому закріплено виключні види мінімальної заробітної плати (місячна та

погодинна) та мінімальний її розмір – не нижчий від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Національним законодавством не передбачено такий вид розрахункової величини як мінімальна заробітна плата для обчислення виплат за рішенням суду, не визначено механізм обчислення розміру цієї величини, відсутня вказівка на її зв'язок із такими міжнародними стандартами як мінімальна заробітна плата і прожитковий мінімум для працездатних осіб.

У супровідних документах Кабінету Міністрів України до проєкту Закону України «Про Державний бюджет на 2024 рік» відсутнє належне обґрунтування визначення цієї величини у розмірі 1600 гривень. Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що приписи статті 3 Конституції України зобов'язують державу обґрунтовувати зміну законодавчого регулювання, зокрема, щодо гарантій соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, від 22 жовтня 2020 року № 12-р/2020, Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019).

У абзаці другому пункту 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII вказано, що до внесення змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів України щодо незастосування мінімальної заробітної плати для розрахунку розміру плати за надання **адміністративних послуг** вона застосовується у розмірі 1600 гривень, що станом на 01 січня 2017 року становило прожитковий мінімум для працездатних осіб. Однак про застосування даної величини для обрахунку соціальних виплат не згадується.

Відтак запровадження двох видів мінімальної заробітної плати не узгоджується із чинним законодавством та є необґрунтованим.

Розмір мінімальної заробітної плати 1600 гривень як розрахункової величини для обчислення виплат за рішенням суду не відповідає приписам статті 9 Закону № 108/95-ВР, де передбачено, що «розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням потреб працівників та їх сімей, вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, а також загального рівня середньої заробітної плати, продуктивності праці та рівня зайнятості».

Відповідно до пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1774-VIII мінімальна заробітна плата з 01 січня 2017 року **не** застосовується як розрахункова величина для визначення посадових окладів та заробітної плати працівників та інших виплат. **До внесення змін до законів України** щодо незастосування мінімальної заробітної плати як розрахункової величини вона застосовується у розмірі прожиткового мінімуму для

працездатних осіб, установленого на 01 січня календарного року, починаючи з 01 січня 2017 року.

Таким чином, положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX не відповідає частині другій 95 Конституції України (є неконституційним).

3. Конституцією України встановлено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (стаття 16); кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (частина перша статті 50).

Закон № 796-XII визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення.

До Закону № 796-XII неодноразово вносились зміни і доповнення. Законом України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 06 червня 1996 року № 230/96-ВР (далі – Закон № 230/96-ВР) статтю 39 Закону № 796-XII викладено в такій редакції:

«Громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, провадиться доплата в таких розмірах:

- у зоні безумовного (обов'язкового) відселення – три мінімальні заробітні плати;

- у зоні гарантованого добровільного відселення – дві мінімальні заробітні плати;

- у зоні посиленого радіоекологічного контролю – одна мінімальна заробітна плата.

Пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на цих територіях, і стипендії студентам, які там навчаються, підвищуються у розмірах, встановлених частиною першою цієї статті.».

У подальшому дія вказаної норми зупинялась на підставі пункту 37 статті 77 Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» від 20 грудня 2005 року № 3235-IV та на підставі пункту 30 статті 71 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» від 19 грудня 2006 року № 489-V.

Рішенням Конституційного Суду України від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007 визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), зокрема, пункт 30 статті 71 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» від 19 грудня 2006 року № 489-V, оскільки зупинення законом про Державний бюджет України дії інших законів України щодо надання пільг, компенсацій і гарантій, внесення змін до інших

законів України, встановлення іншого (додаткового) правового регулювання відносин, ніж передбачено законами України, не відповідає статтям 1, 3, частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, статтям 21, 22, пункту 1 частини другої статті 92 та частинам першій, другій та третій статті 95 Конституції України.

На підставі підпункту 9 пункту 28 розділу II «Внесення змін до деяких законодавчих актів України» Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік» від 28 грудня 2007 року № 107-VI частину першу та другу статті 39 Закону № 796-XII замінено однією частиною такого змісту:

«*Громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, провадиться доплата в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України*».

Рішенням Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 вказане положення було визнано неконституційним, оскільки:

- законом про Державний бюджет не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві, і як наслідок – скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина;
- внесення до деяких законодавчих актів змін і доповнень та визнання законів такими, що втратили чинність, призвело до фактичного скасування чи звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина;
- однією із конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина є недопущення їх скасування (частина друга статті 22 Конституції України) чи звуження їх змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесення змін до чинних законів (частина третя статті 22 Конституції України);
- у Рішенні Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 визначено, що «загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права у жодному разі не може бути порушена».

Таким чином, з 22 травня 2008 року відновлено дію статті 39 Закону № 796-XII у редакції Закону № 230/96-ВР.

На підставі підпункту 7 пункту 4 розділу I Закону № 76-VIII із Закону № 796-XII було виключено статті 31, 37, 39 та 45. Однак 04 лютого 2016 року Законом України № 987-VIII статтю 39 Закону № 796-XII викладено в новій редакції: «*Громадянам, які працюють у зоні відчуження, встановлюється доплата у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України*».

Рішенням Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 положення Закону № 76-VIII, яким було виключено, з-поміж іншого, і статтю 39 Закону № 796-XII, визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), оскільки:

- виходячи зі змісту статті 16 Основного Закону України Конституційний Суд України зазначає, що обов'язок держави щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу,

збереження генофонду Українського народу зумовлює надання особливого статусу громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

- виконання державою обов'язку щодо збереження генофонду Українського народу потребує належного обсягу державних видатків, зокрема, у сферу охорони здоров'я, соціального забезпечення та їх ефективного використання; підтримання у належному стані санітарного та епідеміологічного благополуччя населення, створення ефективних заходів щодо попередження захворювань, зниження ризиків для здоров'я людини, що пов'язані з радіоактивним забрудненням значної території та негативним впливом цього фактора на довкілля та громадян;

- встановлення у законах України пільг, компенсацій та гарантій громадянам України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, обумовлено виконанням державою свого конституційного обов'язку, передбаченого статтею 16 Основного Закону України, щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу. Такі пільги, компенсації та гарантії є особливою формою відшкодування завданої шкоди вказаній категорії громадян, а тому **скасування чи обмеження цих пільг, компенсацій і гарантій без рівноцінної їх заміни свідчитиме про відступ держави від її конституційного обов'язку;**

- Закон № 796-XII визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я, оскільки відповідно до статті 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та **на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди;**

- скасування пільг, компенсацій та гарантій не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у статті 16 Основного Закону України, щодо осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України.

Таким чином, Конституційний Суд України вчергове відновив дію статті 39 Закону № 796-XII за редакції Закону № 230/96-ВР.

У зв'язку з цим громадяни України, що належать до окреслених категорій, почали ініціювати звернення до суду з позовами щодо захисту своїх соціальних прав до відповідних управлінь Пенсійного фонду України з позовними вимогами про визнання протиправною бездіяльність щодо не нарахування та невиплати підвищення до пенсії непрацюючому пенсіонеру, що проживає на територіях радіоактивного забруднення, в розмірі, визначеному статтею 39 Закону № 796-XII та зобов'язання здійснити нарахування та виплату підвищення до пенсії.

Велика Палата Верховного Суду 18 березня 2020 року у справі № 240/4937/18, що була визнана зразковою у цій категорії справ, зобов'язала відповідний територіальний орган управління Пенсійного фонду України

нараховувати та виплачувати підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, у розмірі, визначеному статтею 39 Закону № 796-XI редакції Закону № 230/96-ВР, що кратний мінімальній заробітній платі, розмір якої визначено згідно із законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Зазначеній категорії непрацюючих пенсіонерів за рішенням суду нараховувалась відповідна доплата до пенсії, яка обчислювалась кратно розміру мінімальної заробітної плати, що встановлена на відповідний календарний рік: з 01 січня 2021 року – 6000 гривень, з 01 грудня 2021 року – 6500 гривень, з 01 січня 2022 року – 6500 гривень, з 01 жовтня 2022 року – 6700 гривень; з 01 січня 2023 року – 6700 гривень.

Однак наразі статтею 8 Закону № 3460-IX визначено:

«*Установити з 1 січня 2024 року мінімальну заробітну плату:*

у місячному розмірі: з 1 січня - 7100 гривень, з 1 квітня - 8000 гривень;

у погодинному розмірі: з 1 січня - 42,6 гривні, з 1 квітня - 48 гривень.

Визначити розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду, на рівні 1600 гривень.».

Відтак на виконання судових рішень, які набрали законної сили у 2024 році, доплати до пенсії відповідним категоріям непрацюючих пенсіонерів **знижено** із очікуваних двох (трьох) мінімальних заробітних плат у розмірі 7100 гривень (із 01 квітня 2024 року – 8000 гривень) до двох (трьох) мінімальних заробітних плат у розмірі 1600 гривень.

Таким чином, з 01 січня 2024 року доплата до пенсії **за рішенням суду** у зоні посиленого радіоекологічного контролю становить 1600 гривень замість очікуваних 7100 гривень (із 01 квітня 2024 року – 8000 гривень), у зоні гарантованого добровільного відселення – 3200 гривень замість очікуваних 14200 гривень (із 01 квітня – 16000 гривень), а у зоні безумовного (обов'язкового) відселення – 4800 гривень замість очікуваних 21300 гривень (а з 01 квітня 2024 року – 24000 гривень).

З 01 січня 2024 року територіальні органи Пенсійного фонду України здійснюють перерахування підвищення до пенсій громадянам вказаних категорій, що отримали таку доплату на підставі рішення суду. Відтак непрацюючі пенсіонери, що проживають на території радіоактивного забруднення, отримали зменшену у чотири з половиною рази надбавку до пенсії, про що заявники вказують у своїх чисельних зверненнях.

Розв'язуючи питання, пов'язані із соціальним захистом осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, Конституційний Суд України указав, що потреба в забезпеченні належного рівня соціального захисту таких осіб «зумовлена обмеженнями, ризиками, втратами, яких зазнали вони та члени їх сімей»; «соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, має передбачати відшкодування шкоди, заподіяної їх життю, здоров'ю і майну внаслідок радіоактивного забруднення, та

реалізовуватися шляхом надання їм відповідних пільг, компенсацій і гарантій. Вибір такого особливого порядку відшкодування шкоди обумовлений надзвичайними масштабами катастрофи та її наслідків»; «рівень соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, має бути таким, щоб забезпечувати їм гідне життя, і не повинен залежати від майнового стану їх сімей» (речення перше абзацу другого, абзац третій, перше речення абзацу четвертого пункту 6 мотивувальної частин Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

Послідовно дотримуючись своєї юридичної позиції, Конституційний Суд України наголошує, що «скасування пільг, компенсацій та гарантій не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у статті 16 Основного Закону України, щодо осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України» (абзац п'ятий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 17 липня 2018 року № 6-р/2018).

Згідно зі статтею 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (частина перша); ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності (речення перше частини четвертої).

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у законодавстві має бути дотримано принцип «легітимних очікувань». Зокрема, у справі «Кечко проти України» (заява № 63134/00) ЄСПЛ наголосив, що в межах свободи дій держави перебуває право визначати, які надбавки виплачувати своїм робітникам з державного бюджету. Держава може вводити, призупиняти чи закінчити виплату таких надбавок, вносячи відповідні зміни у законодавство. Однак якщо чинне правове положення передбачає виплату певних надбавок і дотримано всі вимоги, необхідні для цього, органи державної влади не можуть свідомо відмовляти у цих виплатах, доки відповідні положення є чинними (пункт 23). Тобто коли соціальна чи інша подібна виплата закріплена законом, вона має виплачуватися на основі чітких і об'єктивних критеріїв, і якщо людина очевидно підходить під ці категорії – це породжує у такої людини легітимне очікування в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція).

Як зазначив Конституційний Суд України, з посиланням на спеціальне Дослідження Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «Мірило правовладдя» CDL-AD(2016)007 (пункт II.B.5.61), «принцип правомірних (легітимних) очікувань є складовим елементом загального принципу юридичної визначеності та виражає ідею, що «органи публічної влади повинні не лише додержуватися приписів актів права, а й своїх обіцянок та пробуджених [у особи] очікувань. Згідно з доктриною легітимних очікувань – ті, хто чинить добросовісно на підставі права, яким воно є, не повинні відчувати краху надій щодо своїх легітимних очікувань» (абзац 7 пункту 2 мотивувальної

частини рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021).

Одним зі складових елементів загального принципу юридичної визначеності є вимога сталості й послідовності приписів права. «Приписи права можна змінювати, утім, за умов, що суспільство знає про це наперед і бере участь в обговоренні, а також що не буде шкідливих наслідків для легітимних очікувань» (спеціальне Дослідження Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «Мірило правовладдя» CDL-AD(2016)007, пункт II.B.4.60).

ЄСПЛ у своїй практиці виснував, що доктрина правомірних (легітимних) очікувань застосовується, зокрема, й щодо захисту власності відповідно до гарантій, передбачених статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Так, у низці рішень ЄСПЛ зазначив, що задля того, щоб «очікування» було «правомірним», воно має бути конкретнішим, ніж лише надія, та має базуватися на нормі права або юридичному акті, такому як судове рішення (рішення у справі «Kopecky v. Slovakia» від 28 вересня 2004 року (заява № 44912/98), § 49; у справі «Saghinadze and Others v. Georgia» від 27 травня 2010 року (заява № 18768/05), § 103; у справі «Belane Nagy v. Hungary» від 13 грудня 2016 року (заява № 53080/13), § 75).

У рішенні у справі «Пічкур проти України» від 07 листопада 2013 року (заява № 10441/06) ЄСПЛ зазначив таке: «Якщо договірна держава має чинне законодавство, яким передбачено право на соціальні виплати, обумовлені або ж не обумовлені попередньою сплатою внесків, це законодавство слід розглядати як таке, що породжує майновий інтерес, який підпадає під межі дії статті 1 Першого протоколу до Конвенції, для осіб, на яких поширюються вимоги такого законодавства» (§ 41) (абзаци 8-10 пункту 2 Рішення Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021).

ЄСПЛ зазначив: «Якщо зменшення розміру пенсії або зупинення її виплати не було пов'язано з будь-якими змінами в особистих обставинах заявника, але внаслідок змін у законі або його правозастосуванні, це може призвести до втручання в права, що їх передбачено статтею 1 Першого протоколу до Конвенції; будь-яке втручання державного органу у мирне володіння майном може бути виправдано лише тоді, якщо воно відповідає легітимному суспільному (або загальному) інтересу» (рішення у справі «Nagy v. Hungary» від 13 грудня 2016 року (заява № 53080/13), § 86, § 113).

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що держава в особі Кабінету Міністрів України зменшила гарантовані доплати до державної пенсії, що їх було передбачено статтею 54 Закону № 796–XII до внесення змін Законом № 76-VIII. Наслідком ужитих державою заходів стало позбавлення заявників майна в розумінні того, як його витлумачив ЄСПЛ (абзаци 6-7 пункту 3 Рішення Конституційного Суду України від 07 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частини перша статті 8 Основного Закону України).

Конституційний Суд України у низці рішень висловив юридичні позиції щодо приписів статті 8 Конституції України і зазначив, що «однією з вимог принципу верховенства права (правовладдя) є вимога юридичної визначеності (як принцип), на що Конституційний Суд України неодноразово вказував у своїх висновках і рішеннях» (перше речення абзацу першого підпункту 2.1.1 підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 18 червня 2020 року № 5-(II)/2020); «юридична визначеність дає можливість учасникам суспільних відносин завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх легітимних очікуваннях (legitimate expectations), зокрема у тому, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізоване“ (абзац другий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 5 червня 2019 року № 3-р(I)/2019).

Отже, зі змісту статті 8 Основного Закону України, заснованих на її приписах юридичних позицій Конституційного Суду України, а також міжнародних актів, у яких викладено розуміння юридичної визначеності, убачається, що принцип верховенства права вимагає від законодавця встановлювати чітке, зрозуміле, однозначне, прогнозоване правове регулювання суспільних відносин для забезпечення стабільного правового становища людини, не допускати довільної відмови від взятих державою на себе зобов'язань, гарантувати належний захист правомірних (легітимних) очікувань особи (абзаци 3-9 пункту 2.1 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 13 вересня 2023 року № 7-р(I)/2023).

Правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики у сфері пенсійного забезпечення, які необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки вчинених ними дій і бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях стосовно того, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізовано в повному обсязі (абзац 4 пункту 4.1 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018; абзац третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Слід відзначити, що Верховна Рада України багаторазово вносила зміни до законодавства, що спрямоване на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. За таких обставин особи, які мають право на пенсійні чи інші виплати, об'єктивно не могли бути впевненими у своїх правомірних очікуваннях щодо стабільності правового регулювання у цій сфері.

Отже, встановлення Верховною Радою України у законодавстві України розміру мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду, на рівні 1600 гривень, суперечить таким елементам конституційного принципу верховенства права, як правова визначеність, правова передбачуваність, правомірні очікування та справедливість.

З огляду на викладене, вбачаю, що частина друга статті 8 Закону № 3460-IX є такою, що суперечить статті 16 та частині першій статті 50 Конституції України (є неконституційною). Приходжу також до висновку, що впровадження положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX, що призвело до зменшення розміру доплати до пенсії, на яку громадяни легітимно очікували, є порушенням частини четвертої статті 41 та частини першої статті 8 Конституції України.

4. Не можуть бути обмежені в період воєнного стану права, закріплені, зокрема, статтями 56 та 62 Конституції України, що передбачає здійснення виплат на користь громадян за рішеннями судів. Відповідно до статті 56 конституції України, «кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень». Частина четверта статті 62 Основного Закону України передбачає: «У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням». Встановлене конституційне право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди є важливою гарантією захисту прав і свобод людини і громадянина.

Окремим нормативно-правовим актом, що регулює питання відшкодування шкоди за рахунок держави, є Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01 грудня 1994 року № 266/94-ВР (далі – Закон № 266/94-ВР), де в статті 13 закріплено, що «відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться виходячи *з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати* за кожен місяць перебування під слідством чи судом».

Як засвідчує судова практика, яка формується з початком 2024 року, суди застосовують розмір мінімальної заробітної плати, як розрахункову величину для обчислення виплат за рішеннями суду на рівні 1600 гривень не лише у справах щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Зокрема, вказану розрахункову величину на рівні 1600 гривень було покладено за основу визначення розміру відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду.

У межах здійснення парламентського контролю мною досліджено судову практику з цього питання. Констатую відсутність єдиного підходу судів до вирішення питання про відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом, яке провадиться виходячи з розміру не менше одного

мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

У одних випадках суди застосовують розрахункову величину 1600 гривень, вказуючи, що статтею 8 Закону № 3460-IX «встановлюються виключно розрахункові величини, передбачені на бюджетний рік. Саме відшкодування здійснюється на підставі Закону № 266/94-ВР на момент такого відшкодування, а тому Закон № 3460-IX, яким визначено розмір мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішенням суду, на рівні 1 600,00 грн жодним чином не звужує та не зменшує обсягу прав ОСОБА_1, оскільки відшкодування здійснюється на підставі статті 13 Закону №266/94-ВР, який гарантовано відшкодування на рівні мінімальної заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом, і такий розмір мінімального відшкодування визначається на момент такого відшкодування відповідно, що у 2024 році становить 1 600,00 грн» (постанова Київського апеляційного суду від 16 квітня 2024 року № 758/4865/23 тощо).

У інших випадках при вирішенні подібних судових спорів суд дійшов висновку, що при вирішенні указаної справи необхідно виходити із установленого Законом № 3460-IX розміру мінімальної заробітної плати у місячному розмірі 7100 (8000) гривень (постанова Волинського апеляційного суду від 27 березня 2024 року № 161/20724/23, постанова Запорізького апеляційного суду від 26 березня 2024 № 331/2225/23, постанова Волинського апеляційного суду від 27 травня 2024 року у справі № 154/2414/23, постанова Хмельницького апеляційного суду від 03 червня 2024 року у справі № 686/9133/23 тощо).

Правова позиція Верховного Суду з цього приводу наразі не сформована.

Відтак, припис частини другої статті 8 Закону № 3460-IX не узгоджується з засадничими конституційними цінностями, що визначені статтею 56 та частиною четвертою статті 62 Конституції України, які забезпечують дотримання принципу майнової відповідальності та принципу верховенства загальнолюдських цінностей людини, її честі та гідності, які зазнали наруги внаслідок свавілля органів державної влади, органів місцевого самоврядування або їх посадових і службових осіб при здійсненні ними управлінських повноважень.

У контексті статті 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов правової дійсності та його впевненість у своєму правовому становищі, а також захист від свавільного втручання з боку держави. Юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування). Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому,

яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права (абзаци четвертий-шостий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 20 червня 2019 року № 6-р/2019).

Конституційний Суд України в Рішенні від 18 червня 2020 року № 5-р(II)/2020 зазначив, що однією з вимог принципу верховенства права (правовладдя) є вимога юридичної визначеності (як принцип), на що Конституційний Суд України неодноразово вказував у своїх висновках і рішеннях. Принцип юридичної визначеності є істотно важливим у питаннях дієвості верховенства права (правовладдя). Одним зі складових елементів загального принципу юридичної визначеності є вимога (як принцип) передбачності приписів права (абзац перший, речення перше абзацу другого підпункту 2.1.1 підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022 року). У Доповіді про правовладдя, схваленій Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційська Комісія) на її 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25-26 березня 2011 року [CDL-AD(2011)003rev], указано, що «юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були зрозумілими й точними, а також, щоб їхньою метою було забезпечення передбачності ситуацій та правовідносин» (перше речення § 46).

Як зазначено в Спеціальному дослідженні Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «Мірило правовладдя», «передбачність означає не лише те, що приписи акта права мають бути …передбачними за своїми наслідками: їх має бути сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю, аби суб'єкти права мали змогу впорядкувати свою поведінку згідно з ними! [CDL-AD(2016)007, пункт II.B.3.58]. Тобто юридична визначеність тлумачиться як чіткість та зрозумілість у викладенні норм актів права, унаслідок чого кожна особа має впевненість у розумній стабільності норм права, передбачності ситуацій та інших юридичних наслідків застосування таких норм (підпункт 4.4 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022 року).

З викладеного випливає, що положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX не відповідають частині першій статті 8, статті 56 та частині четвертій статті 62 Конституції України (є неконституційним).

5. Відповідно до частини третьої статті 22 Основного Закону України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

У підпункті 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 зазначено, що «Положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти так, що при

ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності».

У пункті 4.3. мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 зазначено, що Конституційний Суд України вважає, що обмеження відповідних виплат є допустимим за умов воєнного або надзвичайного стану. Однак такого роду обмеження мають запроваджуватися пропорційно, із встановленням чітких часових строків та в жорсткій відповідності до Конституції та законів України.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної в Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011, передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України, що згідно з частиною першою статті 17 Конституції України є найважливішою функцією держави (пункт 2.2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012).

Отже, шляхом внесення змін саме *до спеціальних законів*, може бути змінено механізм реалізації соціально-економічних прав, якщо така потреба обумовлена необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України. При цьому, запроваджені зміни, що звужують соціальні гарантії, повинні бути передбачуваними, пропорційними та обґрунтованими.

Однак наразі це положення не було дотримано.

Держава не може вдаватись до обмежень, що порушують сутність конституційних соціальних прав осіб, яка безпосередньо пов'язана з обов'язком держави за будь-яких обставин забезпечувати достатні умови життя, сумісні з людською гідністю (абзац п'ятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018).

Положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX призводить до звуження прав, гарантованих частиною першою статті 50 у сув'язі зі статтею 16 та частиною четвертою статті 41 Основного Закону України.

Оскільки мінімальна заробітна плата є однією із основних соціальних гарантій, її розмір не може бути зменшено, зокрема, він **не може бути менше розміру прожиткового мінімуму** для працездатних осіб та повинен відповідати соціально-економічним реаліям сьогодення.

Конституційний Суд України наголосив, що «держава може змінювати законодавче регулювання у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, проте в разі зміни такого регулювання вона не повинна вдаватися до обмежень, що порушують сутність їх індивідуальних прав, а досягнутий рівень соціального захисту має бути збережено» (абзац двадцять перший підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної

частини рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021).

Конституційний Суд України сформулював юридичну позицію, за якою «зміст прав і свобод людини – це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку. Обсяг прав людини – це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру. Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод – це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики (абзаци п'ятий, шостий пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Оскільки для значної кількості громадян України пільги, компенсації і гарантії, право на які передбачене чинним законодавством, є додатком до основних джерел існування, необхідною складовою конституційного права на забезпечення життєвого рівня (стаття 48 Конституції України), який принаймні не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом (частина третя статті 46 Конституції України), то звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за статтею 22 Конституції України не допускається. Зупинення його дії можливе за умови введення відповідно до пункту 31 частини першої статті 85 та пункту 19 статті 92 Конституції України надзвичайного стану (стаття 64 Конституції України) (абзац четвертий пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002).

Спираючись на викладені вище аргументи та розрахунки, слід констатувати, що положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX **звужує** обсяг гарантованих державою соціальних виплат, тобто досягнутий рівень соціального захисту непрацюючих пенсіонерів, що проживають у зоні радіоактивного забруднення, **не збережено**.

Оскільки стаття 22 міститься у розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України і в ній сформульовано загальну вимогу щодо законодавчого регулювання існуючих прав і свобод, то положення частини третьої цієї статті необхідно інтерпретувати у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 22, частини першої статті 64, частини першої статті 157 Основного Закону України та розуміти як такі, що поширюються на всі існуючі права і свободи людини, гарантовані Конституцією України.

Звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини є їх обмеженням. Верховна Рада України повноважна ухвалювати закони, що

встановлюють обмеження, відповідно до таких критеріїв: «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Як вбачається, пропонований у частині другій статті 8 Закону № 3460-IX механізм правового регулювання соціальних гарантій непрацюючих пенсіонерів, які проживають на територіях радіоактивного забруднення, передбачає суттєве зменшення розміру виплат (майже у 4,5 разів), що навряд чи можна назвати «пропорційним і обґрунтованим» «мінімальним втручанням» у реалізацію права на соціальний захист зазначеної категорії осіб. Зміна законодавства не дала можливість цим особам спрогнозувати зменшення показників, які впливатимуть на розмір їх пенсій.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини, гарантії цих прав і свобод. Але, визначаючи їх, законодавець може лише розширювати, а не звужувати, зміст конституційних прав і свобод та встановлювати механізми їх здійснення.

Таким чином, оспорювані положення частини другої статті 8 Закону № 3460-IX не відповідають принципам, проголошеним частиною третьою статті 22 Конституції України.

6. З урахуванням того, що Закон України № 3460-IX є строковим нормативно-правовим актом, конституційне провадження за цим конституційним поданням вважаю за доцільне визнати невідкладним. Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» строк конституційного провадження не може становити більше тридцяти календарних днів для справ щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним.

З огляду на викладене, керуючись статтями 101, 147, частиною другою статті 150 Конституції України, статтею 50, пунктом 1 частини першої, частинами другою, третьою статті 51, частиною першою статті 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII, пунктом 3 частини першої статті 13 та частини другої статті 15 Закону України

«Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР,

ПРОШУ:

1. Відкрити конституційне провадження у справі за цим конституційним поданням.

2. Визнати частину другу статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX такою, що не відповідає частині першій статті 8, статті 16, частині третій статті 22, частині четвертій статті 41, частині першій статті 50, статті 56, частині четвертій статті 62 та частині другій статті 95 Конституції України (є неконституційною).

3. Визнати провадження за цим конституційним поданням невідкладним згідно з пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України».

4. Розглянути справу у порядку письмового конституційного провадження. У разі розгляду справи у порядку усного провадження, участь у розгляді візьму особисто.

Додатки на 206 арк. в 1 прим:

1. Витяги із Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141).
2. Витяги із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст.376).
3. Витяги із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 2023 № 776/97-ВР (Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст.99).
4. Витяги із Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 9 листопада 2023 року № 3460-IX (Голос України від 05.12.2023. № 46).
5. Витяг з Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт Закону України «Про Державний бюджет на 2024 рік» (URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/30dce82c-a1ac-4f21-9d55-b1c0f14888fe).
6. Витяг із Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII у редакції Закону № 987-VIII від 04 лютого 2016 року (Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 16. Стаття 200).
7. Витяг із Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII у редакції Закону № 230/96-ВР від 06 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 16. Стаття 200).
8. Витяг із Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що

втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 6, ст.40).

9. Витяг із Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 4 лютого 2016 року № 987-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 11, ст. 123).

10. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2-7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 4. С. 105).

11. Витяги із Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 2, ст.25).

12. Витяги із постанови Верховного Суду від 04 квітня 2024 року у справі № 240/19227/21.

13. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 09 липня 1997 року № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) (Вісник Конституційного Суду України. 2007. № 4. С. 36).

14. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1-4, 6-22, 24-100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) (Вісник Конституційного Суду України. 2008. № 4. С. 25).

15. Витяги із Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121).

16. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019 за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 3. С. 15).

17. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 22 жовтня 2020 року № 12-р/2020 у справі за конституційними скаргами Давимоки Олександра Григоровича, Бойка Миколи Вікторовича, Крюка Володимира Миколайовича, Токаренка Віталія Леонідовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 97 Закону України «Про Національну поліцію» (Вісник Конституційного Суду України. 2020. № 6. С. 5).

18. Витяг із Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» від 20 грудня 2005 року № 3235-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 9, № 10-11, ст.96).

19. Витяг із Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» від 19 грудня 2006 року № 489-V (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 7-8, ст.66).

20. Витяг із Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XII у редакції Закону № 107-VI від 28 грудня 2007 року (Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 16. Стаття 200).

21. Витяги із постанови Верховного Суду від 18 березня 2020 року у справі № 240/4937/18.

22. Витяг з Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кечко проти України» від 08.11.2005 (заява № 63134/00).

23. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII (Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 3. С. 7).

24. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 13 вересня 2023 року № 7-р(I)/2023 у справі за конституційною скаргою Костіни Миколи Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (Вісник Конституційного Суду України. 2023. № 3-4. С. 60).

25. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 13 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців третього, четвертого пункту 13 розділу XV «Прикінцеві положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та офіційного тлумачення положення частини третьої статті 11 Закону України «Про статус суддів» (справа про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання) (Вісник Конституційного Суду України. 2005. № 5. С. 41).

26. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання) (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 2. С. 70).

27. Витяг із Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року № 266/94-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 1, ст. 1).

28. Роздруківка постанови Київського апеляційного суду від 16 квітня 2024 року у справі № 758/4865/23.

29. Роздруківка постанови Волинського апеляційного суду від 27 травня 2024 року у справі № 154/2414/23.

30. Роздруківка постанови Хмельницького апеляційного суду від 03 червня 2024 року у справі № 686/9133/23.

31. Роздруківка постанови Волинського апеляційного суду від 27 березня 2024 року у справі № 161/20724/23.

32. Роздруківка постанови Запорізького апеляційного суду від 26 березня 2024 № 331/2225/23.

33. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» (Вісник Конституційного Суду України. 2019. № 4. С. 148).

34. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(II)/2022 у справі за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства «Одестеплокомуненерго» щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису статті 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (щодо непорушності права власності) (Вісник Конституційного Суду України. 2022. № 5-6. С. 70).

35. Витяги із Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII (Вісник Конституційного Суду України. 2018. № 4. С. 12).

36. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» (Вісник Конституційного Суду України. 2020. № 5. С. 33).

37. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 2. С. 25).

38. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі за конституційними поданнями 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 58, 60 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 2, 3, 4, 5, 8, 9 частини

першої статті 58 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» і підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) (Вісник Конституційного Суду України. 2002. № 2. С. 10).

39. Витяг із Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) (Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6. С. 60).

40. Копія звернення міського голови Овруцької міської ради Коруда І.Я. від 24.01.2024 № 02-09/191 (разом із додатками) до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстроване за вх. № К/175.7/24.

41. Копія колективного звернення громадян України без додатків до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № КО-5435.3/24 (персональні дані знеособлено).

42. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № Я-29000.3/2 (персональні дані знеособлено).

43. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № М-23759.3/24 (персональні дані знеособлено).

44. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № С-23195.3/24 (персональні дані знеособлено).

45. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № С-23319.3/24 (персональні дані знеособлено).

46. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № А-22588.3/24 (персональні дані знеособлено).

47. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № П-21566.3/24 (персональні дані знеособлено).

48. Копія звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № Я-345.7/24 (персональні дані знеособлено).

49. Копія звернення заступника голови Коростенської районної ради Житомирської області Харченка О.В. від 23.02.2024 № 01-4/4 (разом із додатками) до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зареєстрованого за вх. № Х-291.7/24.

50. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав Колобродової О.В. до Міністерства соціальної політики України від 04.01.2024 вих. № 83.2/24/40.1 та копія відповіді Міністерства соціальної політики України від 11.03.2024 вих. № 5825/0/2-24/54.

51. Належним чином засвідчена копія запиту Представника Уповноваженого з соціальних та економічних прав Колобродової О.В. до

Міністерства соціальної політики України від 12.04.2024 вих. № 22579.4//40.1 (без додатку) та копія відповіді Міністерства соціальної політики України від 30.04.2024 вих. № 10913/0/2-24/54.

52. Належним чином засвідчена копія запиту Керівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 22.03.2024 № 539.8/К/175.7/24/24/43.3 (без додатків) та копія відповіді Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 19.04.2024 вих. № 01/629-08 із науково-консультативним висновком кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо висловлення пропозицій стосовно правових підстав про доцільність внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу 4 статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX.

53. Належним чином засвідчена копія запиту Керівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 22.03.2024 № 540.8/К/175.7/24/24/43.3 (без додатків) та копія відповіді Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 15.04.2024 вих. № 121-01-342 із науково-правовим висновком кафедри трудового та фінансового права щодо правових підстав про доцільність внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу 4 статті 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX.

54. Належним чином засвідчена копія запиту Керівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 22.03.2024 № 542.8/К/175.7/24/24/43.3 (без додатків) та копія відповіді Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України від 12.04.2024 вих. № 90 із науково-правовим висновком щодо правових підстав про доцільність внесення до Конституційного Суду України конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 8 та пункту 8 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 09 листопада 2023 року № 3460-IX.

55. Витяг з обґрунтування Кабінету Міністрів України до статей проєкту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік», що міститься за посиланням http://surl.li/ebvttt.

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини **Дмитро ЛУБІНЕЦЬ**